

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 342.7/.8.01(477)(02)

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-5\(11\)-257-260](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-5(11)-257-260)

Коваленко Валентин Васильович,

доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії авторського права та інформаційних технологій Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, Заслужений юрист України, член-кореспондент Національної академії правових наук України, бульвар Л. Українки, 26, офіс 501, м. Київ, 01133; Kovalenko1505@icloud.com; +38 044 5921401; <https://orcid.org/0000-0002-2041-250X>

Kovalenko Valentin Vasilievich,

Doctor of Law, Professor, Doctor of Laws, Professor, Leading Researcher of the Copyright and Related Rights Sector of the Laboratory of Copyright and Information Technologies of the Scientific and Research Center of Forensic Expertise on Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Corresponding member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine; 26, L. Ukrainka Boulevard, office 501, Kyiv, 01133; Kovalenko1505@icloud.com; +38 044 5921401; <https://orcid.org/0000-0002-2041-250X>

РЕЦЕНЗІЯ

на монографію доктора юридичних наук, професора, директора Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України «Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні»

REVIEW

to the monograph of Doctor of Law, Professor, Director of the Scientific and Research Center of Forensic Expertise on Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine Vladislav Leonidovich Fedorenko «Constitutional human rights and freedoms and their guarantee and protection in Ukraine»

На початку поточного року в світ вийшла нова монографія професора В. Федоренка «Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні» (Київ, 2020)¹, яка була широко представлена науковій громадськості та отримала позитивні відгуки правознавців – науковців, викладачів і студентів (магістрів), практикуючих юристів, представників громадських правозахисних організацій. Загалом традиційна для науки конституційного права проблемати-

---

¹ Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні: монограф. Київ: Вид-во Ліра, 2020. 138 с.

ка утвердження та захисту конституційних прав і свобод людини отримала в викладі В. Федоренка нові методологічні підходи і правові сенси.

Авторові, на наш погляд, вдалося розкрити не лише сучасні аспекти конституційної правозахисної доктрини, а й питання правотворчої, правозахисної та правосудної (юрисдикційної) практики у сфері утвердження, гарантування та захисту конституційних прав і свобод людини. При цьому, у рецензованій монографії важливим є аксіологічний наратив основоположних прав і свобод людини та правозахисної діяльності. Водночас, В. Федоренко схильний об'єктивно оцінювати існуючий на сьогодні в світі стан захищеності конституційних прав і свобод людини, і пише:

«Права та свободи людини залишаються однією з найважливіших і універсальних цивілізаційних цінностей уже понад триста років поспіль. Для одних народів вони ґрунтуються на *habeas corpus* і потужній правозахисній практиці судів, для інших – втілюються в деклараціях і білях про права, а також у конституціях і відповідній правозастосовній практиці. Натомість треті народи лише утверджують у своїх правових системах основоположні права та свободи людини, а також визначають механізми їх реалізації, гарантування та захисту.

...

Але в XXI ст. основоположні права та свободи людини, як і три століття тому, не стали остаточно очевидними і усталеними у своїй реалізації та гарантованості. Війни і військові конфлікти за останні два десятиліття стали для світу явищем більш звичним ніж у кінці XX ст., а обнадійливі проце-

си глобалізації та запровадження в ЄС ідеології мультикультуралізму мали неприємний побічний ефект у вигляді перманентних фінансово-економічних і міграційних криз, що поставили під сумнів потенціал ідеології лібералізму в Об'єднаній Європі та в світі загалом».¹

У монографії В. Федоренка комплексно висвітлюються питання генезису політико-правової думки і міжнародної та конституційної правотворчої та правозастосовної практики у сфері основоположних прав людини і громадянина. Насамперед, обґрунтовується поняття цієї ключової категорії конституційного права. На думку вченого, «... під конституційними правами та свободами людини слід розуміти встановлену Конституцією та законами України та гарантовану Українською державою міру можливої поведінки або діяльності особи (колективу осіб) з метою задоволення своїх законних потреб та інтересів у політичній, економічній, соціальній, культурній (духовній), екологічній, інформаційній та інших сферах суспільного та державного життя» (с. 17 монографії).

У рецензованій роботі аналізуються основні, найбільш поширені класифікації конституційних прав і свобод людини та громадянина та наводиться їх система. Узагальнюючи положення міжнародного та конституційного законодавства, а також погляди українських і зарубіжних правознавців на права людини і їх класифікацію та систематизацію, В. Федоренко стверджує,

¹ Федоренко В.Л. Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні: монограф. Київ: Вид-во Ліра, 2020. С. 4-5.

що конституційні права та свободи людини можуть бути класифікованими:

«1) за сутністю, або ж за походженням – природні та позитивно унормовані державою права і свободи людини;

2) за предметом, або ж змістом конституційні права і свободи людини і громадянина поділяються на політичні, економічні, соціальні, культурні (духовні), інформаційні, екологічні;

3) за суб'єктами – це індивідуальні та колективні права; права і свободи громадян України та права і свободи іноземців і осіб без громадянства, біженців, осіб які потребують додаткового і тимчасового правового захисту;

4) за віковою приналежністю – права дитини; права молоді; права людей похилого віку;

5) за статевою приналежністю – Конституція України виділяє лише права жінки, хоча для багатьох демократичних держав світу нині актуальним стає утвердження та захист особистих прав гомосексуалістів, трансгендерів тощо.

У своїй сукупності, будучи пов'язаними між собою численними юридичними зв'язками, ці права і свободи утворюють систему основних прав і свобод людини і громадянина, ядром якої традиційно вважають громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права і свободи людини та громадянина» (С. 22 монографії). Автором також запропоновано комплексну характеристику основних видів конституційних прав і свобод людини.

У монографії висвітлюються питання гарантування та захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні. Зокрема, В. Федоренко пише: «У зв'язку з описаною ситуацією в сфері основополож-

них прав і свобод людини в Україні надзвичайної ваги для конституційної доктрини, правотворчої й правозастосовної практики набуває питання про гарантування та захист конституційних прав і свобод людини в Україні. Очевидно, що Україна за жодних умов не може відмовитись від своїх міжнародних зобов'язань у сфері прав і свобод людини та в односторонньому порядку скоротити номенклатуру гарантованих прав і свобод людини. Отже, єдиним конструктивним шляхом для розв'язання цієї проблеми є посилення гарантій і вдосконалення механізмів захисту конституційних прав і свобод, з урахуванням позитивного досвіду держав Європи (Польща, Румунія, Хорватія, Чорногорія й ін.), які пережили революції та воєнні конфлікти». (С. 111-112 монографії). Нами підтримується ця думка автора монографії, оскільки нові політико-правові реалії в сфері гарантування та захисту конституційних прав і свобод людини вимагають нових, але обґрунтованих, таких що вже мали успіх у державах Ради Європи, методологічних, правотворчих і правозастосовних підходів до належного забезпечення основоположних прав і свобод людини.

У монографії В. Федоренка також приділено увагу змісту та процедурним аспектам захисту конституційних прав і свобод людини в Європейському суді з прав людини (ЄСПЛ). Зокрема, в роботі відзначається, що «першим рішенням Європейського суду з прав людини по суті справи стало рішення *Lawless vs Ireland*, прийняте у 1960 році, а перше рішення на користь заявника було прийняте в справі *Neumeister vs Austria* в 1968 році. Після набуття чинності Протоколу

№ 11 Ради Європи про об'єднання Європейської комісії з прав людини із Європейським судом з прав людини активність останнього значно посилилась. Станом на 13 лютого 2014 року Європейський суд з прав людини виніс 16 995 мотивованих рішень і постанов. ... Станом на 31 грудня 2019 року на розгляді Європейського суду з прав людини перебувало загалом 59 800 справ проти держав-підписантів Конвенції, з них 14,8% проти України. Тим самим, Україна декілька років поспіль входить до першої п'ятірки держав із найбільшою кількістю позовів від її громадян до ЄСПЛ» (С. 127-128 монографії). У силу зазначеного, цей розділ монографії буде цікавий усім, для кого ЄСПЛ залишається єдиною інстанцією для захисту та відновлення свої основоположних прав і свобод.

Звертає на себе увагу й ґрунтовна джерельна база наукового дослідження В. Федоренка. У рецензованій монографії ним проаналізовано та переосмислено існуючі на сьогодні в Україні концепції, теорії, доктрини і вчення, розроблені в 1991–2020 рр. такими українськими ученими-конституціоналістами, як М. Афанасьева, М. Баймуратов, Ю. Барабаш, О. Батанов, Г. Берченко, В. Боняк, О. Бориславська, І. Бородін, О. Васильченко, Ю. Волошин, О. Волощук, С. Головатий, М. Гультай, Т. Заворотченко, Є. Захаров, М. Козюбра, А. Колодій, П. Корнієнко, А. Крусян, О. Кушніренко, О. Лотюк, П. Любченко, М. Малишко, Р. Максакова, Н. Мішина, В. Нестерович, Л. Новак-Каляєва, А. Олійник, О. Петришин, В. Погрілко, О. Пушкіна, П. Рабінович, В. Речицький, С. Різник, М. Савчин, В. Серьогін, С. Серьогіна,

О. Скрипнюк, І. Сліденко, Т. Слінько, І. Словська, К. Слюсар, О. Совгиря, М. Ставнійчук, П. Стецюк, Ю. Тодика, А. Хольота, В. Шаповал, С. Шевчук, Ю. Шемшученко та ін. При цьому, В.Л. Федоренку вдалося не лише визначити і систематизувати здобутки згаданих вітчизняних учених-конституціоналістів, а й уникнути схоластичних заочних дискусій із ними. Це дозволило В. Федоренку, на наш погляд, з одного боку, забезпечити фундаментальний теоретико-методологічний рівень монографії, а з іншого – підготувати цікаву, змістовну та доступну для широкого кола читачів роботу.

Заслуговує на повагу й відродження В.Л. Федоренком уваги до дещо забутих сучасними правознавцями класичних наукових робіт таких українських і зарубіжних правознавців ХІХ ст. – поч. ХХІ ст., як Й. Бентам, Г. Бокль, Г. Вайц, А. Дайсі, Р. Ієринг, С. Котляревський, Т. Марецоль, Дж. Міль, М. Реннекампф, Г. Спенсер, Є. Трубецкой, Е. Фішель, Н.-Д. Фюстель-де-Куланж, Б. Чичерін і ін. Переконали, що дослідники проблем теорії та практики правозахисної діяльності будуть враховувати ці роботи у своїх подальших наукових розвідках, черпатимуть із цих джерел цінності та ідеали гуманоцентризму.

Таким чином, монографія В. Федоренка «Конституційні права і свободи людини та їх гарантування й захист в Україні» (Київ, 2020) становить значний науковий інтерес для науковців, правозахисників, а також усіх, хто цікавиться конституційними правами і свободами людини та їх захистом в Україні.